

บทสำรวจข้อเสนอความเป็นธรรมทางสังคมในสังคมไทย:

กรณีเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์

The Proposal of Social Justice in Thai Society:

Pridi Banomyong's economic plan

ทวีป มหาสิงห์¹

Taweep Mahasingh²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจหาข้อเสนอการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมในสังคมไทย โดยเลือกศึกษาจากเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์ จากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดีมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้แก่ราษฎร ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิโซลิดาลิสม์ อันมีแนวคิดพื้นฐาน (Premise) คือ “ความเสมอภาค” ของราษฎร และอาศัยสถาบันทางสังคมที่สำคัญคือ “รัฐ” เป็นแกนกลางในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้มีความเป็นธรรมในสังคมที่ปรีดีเรียกว่า “ศรีอาริยะ”

คำสำคัญ: ความเป็นธรรมทางสังคม, เค้าโครงการเศรษฐกิจ, ลัทธิโซลิดาลิสม์, ความเสมอภาค, รัฐ

Abstract

This article aims to explore the proposal of social justice in Thai society. The studying is based on Pridi Banomyong's economics plan. This plan aims to ensure the economic well-being of the people. Solidarism is most important principles in Pridi's economic plan. His premise is the "equality" of the people and

¹ คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา 19 หมู่ 2 ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา 56000
อีเมลติดต่อ: taweep.ma@up.ac.th

² School of Political and Social Science University of Phayao., 19 Moo 2 Tambon Maeka, Amphur Muang Phayao 56000 Thailand E-mail: taweep.ma@up.ac.th

the state can produce social insurance to protect the people. In conclusion according to his economic plan, he stated that if it was adopted, it would be the dawn of the age of Sri Ariya Mettraya (Utopia).

Keywords: social justice, economic plan, solidarism, equality, state

1. บทนำ

ประเด็นเรื่อง “ความเป็นธรรมทางสังคม” (Social Justice) เป็นประเด็นที่ถูกกล่าวถึงกันมาอย่างต่อเนื่องยาวนานโดยเฉพาะในสังคมตะวันตก ท่ามกลางความเคลื่อนไหวของประเด็นดังกล่าวประกอบไปด้วยทั้งในส่วนของการขั้วถกเถียงและในส่วนที่เป็นข้อเสนอจากมิติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปรัชญา ศาสนา สังคม การเมือง กฎหมายและเศรษฐกิจตั้งแต่พบว่าข้อถกเถียงและข้อเสนอจากมิติต่างๆ เพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมเหล่านี้ล้วนแต่ตกอยู่ภายใต้จุดใหญ่ร่วมกันนั่นก็คือการแสวงหาสิ่งที่ดี (The Good) บางอย่างที่จะเกิดขึ้นในสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการแสวงหาลักษณะของสังคมยูโทเปีย (Utopia) นั่นเอง

ต่อการทำความเข้าใจเรื่องดังกล่าวจึงควรเริ่มจากการนิยามว่า “ความเป็นธรรมทางสังคม” คือสิ่งใด โดยทั่วไปแล้วมักจะพบว่าคำที่มีความหมายคล้ายคลึงและมักจะถูกใช้แทนคำว่าความเป็นธรรมทางสังคมก็คือคำว่า “ความยุติธรรม” (Justice) เราจะพบว่าความยุติธรรมนั้นเป็นแนวคิดเก่าแก่ที่นักคิดในยุคโบราณได้สร้างข้อถกเถียงผ่านงานเขียนดังปรากฏในงานเขียนที่สำคัญอย่าง Republic ของเพลโต (Plato) หรือ Politics ของอริสโตเติล (Aristotle) เป็นต้น ส่วนความเป็นธรรมทางสังคมนั้นพบว่าได้เกิดเป็นข้อถกเถียงขึ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นการกล่าวถึงความยุติธรรมในความหมายของความเป็นธรรมทางสังคม³ โดยมีลักษณะที่เป็นประเด็น

³ “ความยุติธรรม” กับ “ความเป็นธรรมทางสังคม” นั้น แม้จะมีความหมายคล้ายคลึงกันจนบางครั้งถูกใช้ในความหมายที่ใช้แทนกันได้ พบว่าเมื่อกล่าวถึงการแสวงหาสิ่งที่ดีในมิติปรัชญาหรือการกล่าวถึงในแง่กฎหมายจะใช้คำว่า “ความยุติธรรม” ขณะที่การกล่าวถึงการแบ่งสรรสิ่งที่ดีในแง่สังคมจะเรียกว่า “ความเป็นธรรมทางสังคม” ดังที่อาจารย์สุวรรณา สถาอานันท์ ได้นิยามความหมายของทั้งสองคำไว้ว่า “บางครั้งมันใช้แทนกัน ซึ่ง “ความยุติธรรม” เราใช้ในความหมายที่เกี่ยวข้องกับสถาบันยุติธรรม และเกี่ยวข้องกับการละเมิด มีบทลงโทษ ความยุติธรรมเราจะใช้ในความหมายนั้น ส่วน “ความเป็นธรรม” เราใช้ในความหมายในแง่ของการจัดสรรผลประโยชน์ เป็นประเด็นเชิงบวก ความยุติธรรมเป็นประเด็นเชิงลบ ก็คือมีการทำผิด ส่วนความเป็นธรรมเป็นการจัดสรรผลประโยชน์และภาวะด้วย ผลประโยชน์เช่น สิทธิทำกิน โอกาสทางการศึกษา การเข้าถึงสุขภาพ ค่าจ้างแรงงาน ของพวกนี้เป็นประเด็นเรื่องผลประโยชน์ ส่วนภาระเช่นเรื่องการ

ถกเถียงสาธารณะของสังคมในด้านบทบาทของสถาบันทางเศรษฐกิจ การเมือง และบทบาทรัฐ ความเป็นธรรมในความหมายที่ว่านี้ จึงมีนัยถึงการแบ่งสรรปันส่วนทรัพยากรที่มีจำกัดให้แก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสเพื่อตอบสนองความต้องการที่จำเป็นมากกว่าคนมั่งมี ดังนั้นความคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมทางสังคมจึงเกิดขึ้นในยุคสมัยเมื่อประมาณ 200 ปีที่ผ่านมา⁴ ดังปรากฏจากข้อเสนอในงานของจอห์น รอลส์ (John Rawls) ที่ออกมาโต้แย้งกับแนวคิดอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) และก่อให้เกิดกระแสของการถกเถียงอภิปรายต่อประเด็นดังกล่าวตามมาไม่ว่าจะเป็นงานเรื่อง Anarchy, State and Utopia โดยโรเบิร์ต โนซิก (Robert Nozick), Marxist Critique of Rawls โดยเจอร์รี โคเฮน (Gerald Cohen) หรือ The Idea of Justice โดยอมาตยา เซน (Amartya Sen) เป็นต้น

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอในฐานะของบททดลองสำรวจหาข้อเสนอการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมในสังคมไทย โดยเริ่มต้นจากข้อสังเกตของผู้เขียนเองว่าในบรรดาข้อเสนอที่เกี่ยวกับการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมนั้นพบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วมาจากทฤษฎีหรือข้อเสนอของบรรดานักคิดตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ จากนั้นในการสร้างความเข้าใจต่อความเป็นธรรมในสังคมไทยจึงจะมีการหยิบยกข้อเสนอหรือทฤษฎีจากนักคิดเหล่านั้นมาใช้อธิบายหรือนำเสนอเพื่อเป็นทางเลือกให้แก่สังคมไทยดังนั้นผู้เขียนจึงเกิดข้อสงสัยว่ามีนักคิดไทยที่เสนอแนวทางในการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยหรือไม่ หากมีแล้วนักคิดท่านนั้นมีลักษณะแนวคิดอย่างไรที่นำเสนอให้แก่สังคมไทยและข้อเสนอดังกล่าวได้รับอิทธิพลหรือมีรากฐานแนวคิดจากสำนักใด

2. ข้อเสนอการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมในสังคมไทย

จากการสำรวจในเบื้องต้นของผู้เขียนเกี่ยวกับงานศึกษาถึงความเป็นธรรมทางสังคมที่ปรากฏในสังคมไทยสามารถแบ่งออกคร่าวๆ ได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ กลุ่มงานที่กล่าวถึง

เสียวภาณี การเกษตรทหาร การโดนเวนคืนที่ดิน เป็นต้น” จาก “การใช้ทฤษฎีอธิบายความไม่เป็นธรรมทางสังคม” http://social-agenda.org/wp-content/uploads/2013/01/Summery_Theory-Philosophy_27-28042555.pdf

⁴ “มองหาความเป็นธรรมผ่านคนชายขอบ ”

http://www2.iipsr.mahidol.ac.th/ConferenceVIII/Download/Article_Files/1-SocialJustice-Kulapa.pdf

ทฤษฎีความเป็นธรรมของนักคิดตะวันตก⁵ ส่วนกลุ่มหลังกล่าวถึงการนำทฤษฎีความเป็นธรรมทางสังคมของตะวันตกมาปรับใช้ในการทำความเข้าใจหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย⁶ ดังนั้นในบทความนี้ผู้เขียนจะขอทดลองสำรวจหาข้อเสนอของนักคิดไทยต่อการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยโดยเลือกที่จะสำรวจในช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วงปี พ.ศ. 2475 เป็นหลักเนื่องจากว่าเป็นช่วงเวลาที่มีความเคลื่อนไหวในด้านความคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจในสังคมไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนก็เลือกที่จะสำรวจผ่านข้อเสนอที่เกี่ยวข้องกับทางเศรษฐกิจเป็นหลัก

พบว่าในช่วงเวลาดังกล่าวมีการนำเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจจากหลายฝ่ายซึ่งก็อาจจะพอเป็นที่เข้าใจได้ว่าภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองย่อมจะนำไปสู่การเปิดพื้นที่ใหม่ ๆ ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นที่น่าสนใจได้ว่าในยุคสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีการเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการทางเศรษฐกิจในรูปแบบการวางแผนของการดำเนินเศรษฐกิจและให้รัฐเป็นตัวจัดสรรอันเป็นผลจากการขยายตัวของชนชั้นใหม่ๆ โดยพ่อค้าและชนชั้นกลางทำให้เกิดการแสวงหาระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ที่เขาจะได้เข้าไปมีส่วนร่วมประกอบกับเงื่อนไขสภาวะทางการเมืองในขณะนั้นเองที่ผู้นำทางการเมืองใหม่ต้องการสร้างความชอบธรรมให้กับการขึ้นมาของตนซึ่งพบว่าโครงการเศรษฐกิจในภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองตั้งแต่ 2475 จนถึง 2484 ก่อนเริ่มสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการเสนอโครงการเศรษฐกิจถึง 7 โครงการ (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2546, น.329) อันประกอบด้วยข้อเสนอของนายมังกร สามเสน

⁵ ตัวอย่างงานศึกษาในกลุ่มนี้ เช่น ข้อโต้แย้งของฝ่ายชุมชนนิยมต่อมนทัศน์ของจอห์น รอลส์ เรื่องบุคคลและชุมชน ของ สำราญ เทพจันทร์, ความคิดเรื่องความเท่าเทียมกันในทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น รอลส์ ของสุชาย อัครพันธ์กุล, โทมัส สแคนลอนกับทางออกแบบพหุสัญญาของปัญหาพหุนิยมทางคุณค่า ของ ปิยฤดี ไชยพร, จอห์น รอลส์ : ว่าด้วยทฤษฎีความยุติธรรมและชีวิตของจอห์น รอลส์ ของศุภชัย ศุภผล และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประโยชน์สุขของปัจเจกบุคคล และประโยชน์สุขของสังคมในทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น สจิวต์ มิลล์ ของเอกศักดิ์ ยุคตะนันท์ เป็นต้น

⁶ ตัวอย่างของงานศึกษาในกลุ่มนี้ เช่น กระบวนการประชาธิปไตยและการสร้างความเป็นธรรมทางสังคม : บทเรียนของความไม่เท่าเทียมและความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากโครงการสวัสดิการสังคมและโครงการช่วยเหลือเกษตรกร ของธนพันธ์ โล่ประกอบทรัพย์, การสร้างความเป็นธรรมทางสังคมเรื่องที่อยู่อาศัยในกลุ่มคนจนเมือง ของวิษยา โกมิทร์ และ บวร ทรัพย์สิงห์, หนี้นอกระบบกับความเป็นธรรมทางสังคมของสุรางค์รัตน์ จำเริญพล, ความมั่นคงทางอาหาร ปาชุมชนกับการผลักดันเรื่องความเป็นธรรมเพื่อชุมชนท้องถิ่น ของศยามล เจริญรัตน์ และแรงงานกับความไม่เป็นธรรม : ปัญหาและทางออก : รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ของนาพร อติวานิชยพงศ์ และคณะ เป็นต้น

หลวงประดิษฐมนูธรรม พระยามโนปกรณนิติธาดา พระยาโกมารกุลมนตรี พระสารสาสน์พลขันธ์ พระบริภัณฑ์ยุทธกิจ และพระพิศาลสุขุมวิท รวมทั้งมีข้อเสนอทั่วไปทางเศรษฐกิจที่สำคัญอีก 3 แนวทาง เสนอโดยนายวานิช ปานะนนท์ พระสุริยานุวัตร และหลวงวิจิตรวาทการ นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอปลีกย่อยกระจายจัดกระจายตามหนังสือพิมพ์ วารสาร และฎีกาต่างๆ อีกมาก⁷

ในบทความนี้ผู้เขียนเลือกที่จะหยิบยกเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์มาพิจารณาถึงข้อเสนอการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมในสังคมไทยด้วยเหตุผลสองประการ กล่าวคือ ประการแรกเนื้อหาเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดีมีลักษณะเป็นข้อเสนอที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ดังที่เดือน บุนนาค (2552, น.20) ได้กล่าวถึงเค้าโครงการฯ ของปรีดีว่า “เมื่อท่านปรีดีเป็นแปลนเนอร์ไทยคนแรก ถึงท่านจะเขียนเพียง “เค้า” โครงการยังไม่ได้เขียนโครงการขึ้นมาแต่ก็นับว่าท่านได้วางฐานไว้ให้คนชั้นหลังคิด และพิจารณาดำเนินงานต่อไป” นอกจากนี้เนื้อหาของเค้าโครงการฯ ยังถูกกล่าวถึงและเป็นที่รับรู้กันอย่างแพร่หลายทั้งของคนในยุคสมัยนั้นและผู้สนใจประวัติศาสตร์การเมืองไทยในยุคปัจจุบัน⁸ ประการที่สองข้อเสนอของเค้าโครงการฯ ดังกล่าวยังมีความสำคัญในตัวเองในแง่ของประวัติศาสตร์การเมืองไทย เนื่องจากมันเป็นหมุดสำคัญที่ส่งผลกระทบถึงการเมืองไทยอย่างต่อเนื่อง ดังที่สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล (2554, น.3 - 4) กล่าวไว้ว่า “วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่เกิดจาก “เค้าโครงการเศรษฐกิจ ของปรีดี นำไปสู่การปิดสภา (เมษายน 2476), การรัฐประหาร (มิถุนายน 2476), การกบฏโดยใช้กำลัง (ตุลาคม 2476) และในที่สุดการสละราชสมบัติของรัชกาลที่ 7 (มีนาคม 2577) ซึ่งปรากฏการณ์ถูกใช้ดังกล่าวยุติ

⁷ ผู้ที่สนใจข้อเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจต่าง ๆ สามารถอ่านรายละเอียดได้ในนครินทร์ เมฆไตรรัตน์, “การแสวงหาระบบเศรษฐกิจใหม่ในช่วงหนึ่งทศวรรษภายหลังการปฏิวัติสยาม 2475” ในความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475 และ Makoto Nambara “Economic Plans and the Evolution of Economic Nationalism in Siam in the 1930s”

⁸ ขณะที่ Nambara ได้อ้างถึงงานของปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ที่กล่าวถึงเค้าโครงการฯ ของปรีดีไว้ว่า “Pridi made three principal comments on Pridi's economic plan. First Pridi sees Siamese society as being in historical decline. He considered the year 1932 as the worst year economically, and he therefore proposed the establishment of a new economic system. Second, his economic plan can be considered an important event in the development of Thai political economy's Lastly, his idea of a national economic plan has contemporary significance because of the lack of a social ideal today. The ideas in his economic plan were, partially realized in the government policies that attempted to overcome poverty in the rural areas.”

ลงด้วยการที่บทบาทของพลเรือนในคณะราษฎรและในระบอบใหม่โดยทั่วไปลดลงและบทบาทของทหารเพิ่มขึ้น

3. สยาม ปรีดี และเค้าโครงการเศรษฐกิจในปี 2475

การทำความเข้าใจถึงข้อเสนอความเป็นธรรมทางสังคมจากเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์ ผู้เขียนได้แยกการทำความเข้าใจออกเป็นสองส่วน กล่าวคือ ในส่วนแรกจะกล่าวถึงบริบทของเค้าโครงการฯ เพื่อให้ทราบถึงที่มาที่ไปและการก่อรูปของข้อเสนอความเป็นธรรมทางสังคมในเค้าโครงการฯ ดังกล่าว ส่วนที่สองจะกล่าวถึงเนื้อหาและลักษณะของแนวคิดความเป็นธรรมทางสังคมของปรีดีโดยทำความเข้าใจผ่านตัวบทหรือเนื้อหาของเค้าโครงการฯ

ดังนั้นในส่วนแรกนี้ผู้เขียนจึงจะขอเริ่มต้นจากการกล่าวถึงบริบทซึ่งส่งผลต่อการเกิดจิตสำนึกในการเสนอเค้าโครงการฯ ของปรีดี โดยเริ่มต้นจากบริบทของการเมืองและเศรษฐกิจของโลกจากนั้นจึงจะกล่าวถึงบริบทของสังคมและเศรษฐกิจของสยามและส่วนสุดท้ายคือประสบการณ์ของปรีดีที่พบเจอถึงสภาพความเป็นอยู่ของชาวนาสยามในสมัยนั้น

ภายใต้สถานการณ์ของการเมืองและเศรษฐกิจโลกภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 นั้นพบว่าประเทศที่แพ้สงครามกำลังอยู่ในช่วงของการฟื้นฟูประเทศ ขณะเดียวกันในช่วงปี ค.ศ. 1929 – 1934 (พ.ศ. 2472 - 2477) ได้เกิดภาวะเศรษฐกิจโลกตกต่ำครั้งยิ่งใหญ่ (The Great Depression)⁹ ซึ่งมีระยะเวลายืดเยื้อยาวนานและมีผลกระทบอย่างรุนแรง ปัญหาดังกล่าวจึงกลายเป็นตัวสะท้อนถึงความล้มเหลวของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมและส่งผลให้รัฐต้องเข้าไปแทรกแซงในระบบเศรษฐกิจมากขึ้นจนทำให้เกิดรัฐสวัสดิการ (Welfare State) ขึ้นมาซึ่งเป็นภาพสะท้อนว่าองค์กรทางการเมืองอย่างรัฐนั้นควรจะได้รับผิดชอบต่อความผาสุกของประชาชน

⁹ วรวิทย์ หิรัญรักษ์, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจยุโรป (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ , 2520) น. 429 – 441 สรุปเนื้อความได้ว่า ในระยะแรกของหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 นั้นการผลิตทางการเกษตรมีการเจริญเติบโต การขยายตัวของอุตสาหกรรมและการฟื้นตัวของภาวะเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว แต่ก็เกิดเหตุการณ์สำคัญอันเป็นผลทำให้เศรษฐกิจทั่วโลกตกต่ำลงอย่างสุดขีดนั่นคือความตกต่ำในวัฏจักรธุรกิจของสหรัฐอเมริกาทำให้ตลาดหุ้นนิวยอร์กตกลงมาอย่างรวดเร็ว (wall street crash) ประกอบกับการล้มของอุตสาหกรรมในทวีปยุโรปส่งผลให้กำลังแรงงานไม่มีงานเพิ่มสูงขึ้นอันเป็นผลมาจากการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 แต่อุปสงค์ต่อสินค้าเหล่านี้กลับลดลงอย่างรวดเร็วหลังปีพ.ศ. 2461 และประการสุดท้ายคือการชดใช้ค่าปฏิกรรมสงครามหนี้สินสงครามจนส่งผลให้เกิดภาวะเงินเฟ้อและการไม่มีเสถียรภาพในเวลาต่อมา

ของตนเองและผลักดันให้รัฐต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากขึ้นโดยขยายไปถึงการให้รัฐเข้ามาเป็นเจ้าของกิจการเข้ามาดำเนินงานและทำการควบคุมระบบเศรษฐกิจ ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำนี้ยังก่อให้เกิดความตึงเครียดขึ้นมาในสังคมภายในรัฐจนทำให้กลุ่มผู้มีอำนาจในรัฐได้รับบทบาทให้เป็นผู้จัดระเบียบทางเศรษฐกิจ

และจากสถานการณ์นี้ก็ส่งผลให้เกิดคำถามในเวลาต่อมาว่ารัฐควรเข้ามาควบคุมระบบเศรษฐกิจของตนมากน้อยเพียงใดและกลไกในการบริหารควรจะถูกสร้างขึ้นมากเพื่อควบคุมระบบเศรษฐกิจอย่างไรจนทำให้เกิดลัทธิทางการเมืองและเศรษฐกิจขึ้นทั้งจากฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย กล่าวคือในส่วนฝ่ายซ้ายได้เกิดลัทธิคอมมิวนิสต์และลัทธิสังคมนิยมที่เชื่อว่าระบบนายทุนไม่เหมาะสมควรสร้างระบบใหม่ซึ่งรัฐควรจะทำการบริหารเครื่องมือในการผลิตและทำการแจกจ่ายเพื่อความผาสุกของประชาชน ข้อเสนอของฝ่ายคอมมิวนิสต์นั้นไม่ได้เป็นที่ยอมรับในยุโรปตะวันตกมากนักแต่กลับได้รับการยอมรับในสหภาพโซเวียต ขณะที่ฝ่ายสังคมนิยมในช่วงเวลานั้นมักจะมองว่าเป็นศัตรูระบอบแห่งความไฝฝืนของตนเองจากเดิมที่เน้นการประนีประนอมก็ได้ค่อยๆ ไปสู่วิธีการปฏิรูปสังคมโดยวิธีการวางแผนเศรษฐกิจและรัฐสวัสดิการ ส่วนฝ่ายขวาได้เกิดลัทธิฟาสซิสต์ (Facists) ขึ้นในอิตาลีและลัทธินาซี (Nazi) ในเยอรมัน ซึ่งมองว่าผลประโยชน์ของชาติอยู่เหนือผลประโยชน์ส่วนบุคคลและนโยบายทางเศรษฐกิจควรจะถูกกำหนดโดยตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ภายใต้การควบคุมของพรรคการเมืองอันประกอบด้วยนายจ้าง ลูกจ้างและเจ้าหน้าที่ของรัฐทำการจัดการในอุตสาหกรรมที่สำคัญแต่ละประเภท แม้ว่าการลิดรอนสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคลจะยังมีอยู่แต่รัฐก็จะเข้ามาช่วยเหลือควบคุมหรือยึดทรัพย์สินเพื่อที่จะทำให้พลังทหารและพลังเศรษฐกิจของชาติเพิ่มขึ้น ข้อเสนอดังกล่าวนั้นไม่ได้รุนแรงแบบข้อเสนอของคอมมิวนิสต์แต่กลับเน้นที่การสนับสนุนให้เชื่อฟังผู้นำที่มีอำนาจ (Authoritarianism) ลัทธิรัฐนิยม (Statism) และบรรษัท (Corporatism) ส่วนเสรีนิยมก็เริ่มมีการปรับตัวและทบทวนระบบทุนนิยมใหม่เพื่อที่จะรักษาระบบเดิมให้ดำรงอยู่ต่อไปดังเช่นข้อเสนอ “สมุดปกเหลือง (Yellow Book)” ของ จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ (John Maynard Keynes) เสนอให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากระบบอนาธิปไตยทางเศรษฐกิจที่วางอยู่บนพื้นฐานความเชื่อในเรื่องปัจเจกชนแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอาไปสู่ระบอบที่จิตใจควบคุมพลังทางเศรษฐกิจให้ดำเนินไปสู่ทิศทางที่ให้ความสำคัญกับเสถียรภาพและความยุติธรรมทางสังคมโดยวิธีลดปัญหาคนว่างงานด้วยการให้ความสำคัญกับการใช้จ่ายภาครัฐในเรื่องของการสร้าง ปรับปรุง และฟื้นฟูสาธารณูปโภคต่าง ๆ (ทวีป มหาสิงห์, 2555, น. 62-64) จากบริบทของเศรษฐกิจโลกข้างต้นจะเห็นได้ว่าฝ่ายซ้าย ฝ่ายขวาและฝ่ายเสรีนิยมนั้นก็ล้วนแล้วแต่มีความคิดที่จะให้รัฐเข้ามา

ช่วยจัดการการวางแผนเศรษฐกิจและนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมโดยเฉพาะการวางแผนจากส่วนกลางภายใต้การกำกับของรัฐบาลนั่นเอง

ขณะเดียวกันสภาพโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของสยามในขณะนั้นจากงานศึกษาของ คาร์ล ซี. ซิมเมอร์แมน¹⁰ พบว่าลักษณะของชนบทสยามระหว่างปี พ.ศ. 2473 – 2474 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้ทำนาและเลี้ยงไว้ในบ้าน เช่น โค กระบือ สุกร และเป็ดไก่ ในภาคกลางชาวนาที่ไม่มีที่ดินของตนเองอยู่ในราวร้อยละ 36 ในภาคเหนือร้อยละ 26 ภาคใต้ร้อยละ 14 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 18 สำหรับคนที่ไม่มียี่สิบดินต้องเช่าที่ดินทำนา เจ้าของนาในนั้นอาศัยอยู่ในเมืองหลวงและสัญญาเช่าส่วนใหญ่คือหนึ่งปี การเพาะปลูกของทั้ง 3 ภาคคือภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคอีสานอยู่ในสภาพที่พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้องมีภาคกลางภาคเดียวที่อยู่ในฐานะแห่งการค้าขาย และภาคกลางก็เป็นภาคที่มีรายได้สูงที่สุดจากการทำนารวมถึงการได้รายได้จากอาชีพอื่นๆ จึงทำให้รายได้จากภาคีอากรของรัฐบาลได้มาจากภาคกลางเป็นส่วนใหญ่

จากการที่ราคาสินค้าทุกอย่างในตลาดโลกตกต่ำกลายเป็นสาเหตุที่ทำให้ชาวนาไม่สามารถจะเสียเงินตามอัตราภาษีได้ดังนั้นชาวนาบางคนขาดทุนจากอาชีพที่ตนทำอยู่ก็ต้องกู้ยืมมิดินนั้นจะไม่มีเงินทองสำหรับใช้จ่ายหรือต้องนำเอาเงินเก็บมาใช้ซึ่งการกู้ยืมเงินนั้นพ่อค้าข้าวเปลือกหรือพ่อค้าซึ่งตั้งร้านในท้องที่ต่างๆ เป็นผู้ให้ชาวนากู้เงินและเรียกดอกเบี้ยในอัตราสูงชาวนาที่มีฐานะดีก็กู้ยืมเงินน้อยกว่าชาวนาที่ไม่ใครจะมีหลักฐานถึงอย่างนั้นก็อัตราดอกเบี้ยก็ไม่เคยต่ำกว่าร้อยละ 20 ต่อปี ในจำนวน 100 ครัวเรือนของแต่ละภาคพบว่าภาคกลางมีหนี้ 49 ครัวเรือนภาคเหนือมีหนี้ 18 ครัวเรือน ภาคใต้มีหนี้ 18 ครัวเรือน และภาคอีสานมีหนี้ 11 ครัวเรือน โดยสาเหตุที่ต้องกู้เงินก็เพื่อนำไปซื้อที่ดิน การขาดการอดออมและไม่ได้ปลูกพืชผลหรือทำการอุตสาหกรรมในเวลาว่างในช่วงที่สินค้าเกษตรตกต่ำทำให้ลูกหนี้รู้สึกว่ามีควมยากลำบากในการกู้ยืมและส่งเงินคืนเจ้าหนี้เพิ่มขึ้น กล่าวคือในสมัยที่ข้าวเปลือกราคาเกี่ยวลง 100 บาท ชาวนาซึ่งเป็นหนี้อยู่ 100 บาท จะต้องขายข้าวเพียงเกี่ยวเดียวเท่านั้นเพื่อนำเงินไปชำระหนี้สินถ้าใน

¹⁰ รัฐบาลสยามสมัยนั้นได้เชิญคาร์ล ซี. ซิมเมอร์แมนนักวิชาการชาวอเมริกันเข้ามาทำการสำรวจสภาพเศรษฐกิจของชนบทสยามระหว่างปี พ.ศ. 2473 – 2474 ในคาร์ล ซี. ซิมเมอร์แมน (ซิม วีระไวทยะ แปล), การสำรวจเศรษฐกิจในชนบทแห่งประเทศไทย : มุลินีนิติสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2525) น.18

เวลาที่ข้าวเปลือกตกลงมาเกวียนละ 50 บาทชานาซึ่งเป็นลูกหนี้จะต้องขายข้าวถึง 2 เกวียนจึงจะพอชำระหนี้ได้ เป็นต้น

การขายข้าวของชานาไม่ได้ขายข้าวให้แก่เจ้าของโรงสีโดยตรงแต่ผ่านคนกลางชานาไม่ทราบราคาข้าวเปลือกของตลาดในกรุงเทพฯ นอกจากราคาซึ่งพ่อค้าข้าวเปลือกเต็มใจจะซื้อเท่านั้นทำให้พ่อค้าข้าวเปลือกหรือคนกลางแสวงหากำไรโดยวิธีรับซื้อข้าวตามราคาต่ำๆ และกักข้าวนั้นไว้ขายในราคาแพง ชิมเมอร์แมน เสนอให้รัฐบาลเริ่มจัดตั้งสหกรณ์ขายสินค้าเพราะระเบียบการขายสินค้ากรรมที่ดีต้องเป็นวิธีสหกรณ์ในเวลานี้รัฐบาลควรวางโครงการ 25 ปีไว้เพื่อขยายสหกรณ์ให้แพร่หลายในหมู่ชานาเพราะเหตุว่าวิธีขายโดยสหกรณ์ดีกว่าวิธีอาศัยพ่อค้าคนกลางและบรรดาสมาชิกจะได้ผลหลายอย่างทั้งในทางเศรษฐกิจและประชาคม อย่างไรก็ตามชานาไทยก็รู้สึกเดือดร้อนในเรื่องการกินอยู่ต่างคนเป็นสุขตามประสา ฉะนั้นจึงยังมีหนทางที่จะเชิญฐานะแห่งการกินอยู่ของตนให้สูงขึ้นด้วยการขยายโครงการเพาะปลูกตามแบบอย่างประเทศอื่น การเพาะปลูกไม้ไคร้ประสบความสำเร็จจนถึงกับพลเมืองต้องอดอยาก การทำนาบางแห่งเคยเสียหายมากเป็นบางครั้งคราวแต่ก็ไม่ปรากฏว่าเป็นภัยอย่างร้ายแรงแก่พลเมืองรายได้ที่เป็นเงินสดรวมทั้งรายได้ที่เป็นวัตถุดิบได้จากธรรมชาติสูงกว่ารายได้ของพลเมืองในประเทศอินเดียและจีน ส่วนสุขภาพของชาวนาชนบทนั้นยังขาดการป้องกันโรคและวิธีการรักษาโรคตามแบบใหม่เพื่อให้ราษฎรได้มีความรู้ทางอนามัยเพราะหากคนมีสุขภาพดีแล้วก็จะสามารถเพิ่มผลิตผลทางเศรษฐกิจได้

จากบริบทภายในสยามข้างต้นซึ่งปรีดีเองก็ได้มีประสบการณ์สัมผัสกับความเป็นอยู่ของราษฎรในขณะนั้นโดยเฉพาะผู้ที่มิอาจชีพชานาดังปรากฏในบทสัมภาษณ์ของปรีดีว่า “ปู่ย่าผม (ปรีดี-ผู้เขียน) มีบุตรชายหญิงหลายคนซึ่งได้รับส่วนแบ่งมรดกไปประกอบอาชีพบางท่านรักษารัฐانةคบดี บางท่านก็ขาดทุนตกเป็นผู้มีทุนน้อย ส่วนบิดาผมเลือกอาชีพทำนาจึงประสบชะตากรรมอย่างชานาซึ่งกระทบถึงความเป็นอยู่ของครอบครัว ผมประสบพบเห็นความอึดอัดของบิดามารดาและเมื่อไปอยู่กับบิดาก็พบเห็นความอึดอัดขัดสนของชานาทั่วไป ” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2530, น.22) ซึ่งปรีดีได้กล่าวถึงความเป็นอยู่ของชานาในสมัยนั้นว่า

“๑. ในบริเวณเนื้อที่นาเนื้อที่ประมาณ ๑ ล้านไร่ที่อยู่ภายในเขตบริษัท
ชุดคลองแลคูนาสยาม ชาวนาร้อยละ ๖๐ เป็นผู้เช่านา ซึ่งต่างกับ
ชาวนาท้องที่อื่น ๆ ซึ่งผู้เช่านามีจำนวนน้อยกว่านั้น และต่างกับชานา
ในท้องที่ซึ่งราษฎรบุกเบิกที่ว่างเปล่าหรือจับจองเอง

๒. ขาวนาที่เป็นเจ้าของนาเองก็ดี ที่เข้ามาจากผู้อื่นก็ดี นั้นต้องประสบความอดคัต ... แต่ขาวนาที่เช่านาผู้อื่นต้องแบกภาระโดยต้องเสียค่าเช่านาให้เจ้าของนาเป็นเงินหรือข้าว เจ้าของนาหลายรายกดขี่เบียดเบียน

๓. ในฤดูแล้งขาวนาที่อยู่ห่างลำคลองที่มีน้ำตลอดปีนั้นอดคัตน้ำกินสำหรับคนและสัตว์ ส่วนฤดูฝนขาวนาต้องประสบภัย เช่น ฝนน้อยไม่พอเพาะปลูกหรือฝนตกมากเกินไป ทำให้พันธ์ข้าวที่ปลูกไว้เสียหาย ... ขาวนาช่วยตัวเองไม่ไหวจึงทำนาไม่ได้ผลตามที่ลงแรงไว้ เมื่อถึงหน้านาใหม่ก็ต้องกู้เงินผู้มีเงินมาทำทุนเสียดอกเบี้ยแพงมาก และปีต่อไปถ้าประสบเหตุการณ์เช่นเดิมขาวนาก็ต้องมีหนี้สินเพิ่มขึ้นล้นพ้นตัว ทางราชการไม่สามารถช่วยได้

๔. โจรผู้ร้ายชุกชุมเพราะมีมิฉฉาชีพ ลักษณะโหดร้ายของขาวนาเพื่อเรียกค่าไถ่ขาวนาก็ต้องกู้เงินมาไถ่ซึ่งเป็นการเพิ่มหนี้สินของตนทางราชการก็ไม่สามารถช่วยได้

๕. ปีใดขาวนาพอทำข้าวได้บ้าง แต่ต้องขายข้าวเปลือกให้พ่อค้า ซึ่งเอาเปรียบในการชั่งตวงและกตราคาข้าว

๖. ถ้าส่งข้าวเปลือกไปสีที่โรงสี แต่โรงสีมีอุบายล่อใจขาวนาว่า ไม่คิดค่าสีข้าว...ขาวนาส่วนมากที่ไม่รู้เท่าทันก็พอใจที่ตนไม่ต้องเสียค่าข้าว แต่ความจริงโรงสีมีทางเอาเปรียบขาวนาโดยเดินเครื่องให้มีปลายข้าวมากขึ้นเพื่อเป็นของโรงสี ซึ่งคิดแล้วโรงสีได้กำไรจากการสีข้าวมาก

๗. ในปีหนึ่ง ๆ ขาวนาต้องตายด้วยโรคระบาดไม่น้อย

๘. ความอดคัตขัดสนของขาวนามีอีกมากมายหลายประการที่แสดงว่าขาวนา ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการ แต่ขาวนาก็มีภาระที่ต้องเสียเงินรัชชูปการถ้าไม่มีเงินเสียก็ต้องถูกเกณฑ์ไปทำงานประมาณปีละ ๑๕ - ๓๐ วันและต้องเสียอากรค่านา” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2530, น.40-41)

ดังนั้นสิ่งเหล่านี้ได้กลายปัจจัยที่ทำให้ปริตินำเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจเพื่อแก้ปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นกับราษฎร

4. ข้อเสนอจากเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์

ในส่วนต่อมาจะกล่าวถึงเนื้อหาและลักษณะของแนวคิดความเป็นธรรมทางสังคมของปรีดี โดยพิจารณาจากเนื้อหาที่ปรากฏในเค้าโครงการฯ ในส่วนแรกจะกล่าวถึงเนื้อหาโดยสรุปของเค้าโครงการฯ แล้วจากนั้นจึงจะนำเสนอถึงข้อเสนอของปรีดีในการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมว่ามีลักษณะอย่างไรและวางอยู่บนแนวคิดแบบไหน

4.1 ว่าด้วยเนื้อหาเค้าโครงการเศรษฐกิจ

เค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดี ประกอบด้วยเนื้อหาทั้งหมด 11 หมวด¹¹ และรวมถึง พ.ร.บ. ว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎรและเค้าร่าง พ.ร.บ. ว่าด้วยการประกอบกิจการเศรษฐกิจ ในที่นี้สามารถจัดแบ่งเนื้อหาโดยสรุปออกเป็นสามส่วน กล่าวคือ ส่วนแรกที่มาและเป้าหมายของการมีเค้าโครงการฯ ส่วนที่สองวิธีการในการจัดระบบเศรษฐกิจและส่วนสุดท้ายคือแผนงานและผลที่จะเกิดขึ้น

ในส่วนแรกเริ่มต้นจากหมวดที่หนึ่งกล่าวถึงที่มาของการมีเค้าโครงการฯ ซึ่งเป็นไปตามหลัก 6 ประการของคณะราษฎร¹² ที่ประกาศไว้ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยมีหลักการในข้อที่สามคือ “จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาง” (เดือน บุญาค, 2552, น.66)

สาเหตุที่คณะราษฎรจะต้องบัญญัติหลักการในทางด้านเศรษฐกิจเอาไว้ ปรีดีได้กล่าวถึงในหมวดที่สองก็เนื่องมาจากลักษณะพื้นฐานของธรรมชาติมนุษย์นั้นมีลักษณะไม่เที่ยงแท้แห่งการดำรงชีวิตโดยเฉพาะปัจจัยพื้นฐานคือ “ผู้ที่มีจิตเป็นมนุษย์ ประกอบด้วยความเมตตากรุณาแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกันแล้ว เมื่อเห็นสภาพชาวนาในชนบทก็ดี เห็นคนยากจนอนาถาในพระนครก็ดี ก็จะปรากฏความสมเพชเวทนาขึ้นทันใด ท่านคงจะเห็นว่าอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ อันเป็นปัจจัยแห่งการดำรงชีวิตของบุคคลเหล่านี้แร้นแค้นปานใด แม้วันนี้มีอาหารรับประทาน

¹¹ เนื้อหาของเค้าโครงการฯ นำมาจากฉบับของเดือน บุญาคเป็นหลัก ซึ่งพบว่ายังมีฉบับที่มีการจัดพิมพ์ในหลาย ๆ ช่วงเวลา ดังปรากฏในบทความของณัฐพล ใจจริง “วิวาทะของหนังสือเค้าโครงการเศรษฐกิจและพระบรมราชวินิจฉัยฯ กับการเมืองของการผลิตซ้ำ”.

¹² หลัก 6 ประการของคณะราษฎรประกอบไปด้วย 1. เกรราษฎร 2. รักษาความสงบเรียบร้อยภายใน 3. เศรษฐกิจ 4. เสมอภาค 5. เสรีภาพ 6. การศึกษา

พรุ่งนี้และวันต่อไปจะยังคงมีหรือขาดแคลนก็ทราบไม่ได้ อนาคตย่อมไม่แน่นอน” (เดือน บุญนาค, 2552, น.67) ซึ่งการมีชีวิตอยู่อย่างแน่นแฟ้นเช่นนี้ “มิใช่จะมีแต่ในหมู่ราษฎรที่ยากจนเท่านั้น คนชั้นกลางก็ดี คนมั่งมีก็ดี ย่อมจะประสบความไม่เที่ยงแท้ด้วยกันทุกรูปนาม” ดังนั้นแล้ว “คนมั่งมีในสมัยหนึ่งต้องกลับเป็นคนยากจนในอีกสมัยหนึ่ง หรือมรดกที่ตกทอดไปถึงบุตรต้องละลายหายสูญ ไม่คงอยู่ตลอดชีวิตของบุตร” (เดือน บุญนาค, 2552, น.67)

เนื้อหาในส่วนที่สองกล่าวถึงวิธีในการจัดการกับปัญหาดังกล่าว ในหมวดที่สามการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎรโดยรัฐเป็นผู้จัดการประกันความสุขสมบูรณ์ให้แก่ราษฎร “ราษฎรที่เกิดมายุ่อมจะได้รับประกันจากรัฐบาลว่าตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งสิ้นชีพ ซึ่งในระหว่างนั้นจะเป็นเด็กหรือเจ็บป่วย หรือพิการหรือชราทำงานไม่ได้ก็ดี ราษฎรจะได้มีอาหารเครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ ... การประกันนี้ย่อมมีผลดียิ่งกว่าการสะสมเงินทอง” (เดือน บุญนาค, 2552, น.69) ดังนั้น ในหมวดที่สี่เพื่อมิให้แรงงานที่มีอยู่สูญเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ เนื่องจากพบว่าการผลิตของสยามนั้นยังไม่สามารถสร้างผลผลิตออกมาเต็มที่เมื่อเทียบกับปัจจัยการผลิตที่ตนเองมีเนื่องจากแรงงานที่ยังไม่ได้ใช้เต็มที่จากชาวนาที่ทำงานเพียงหกเดือนและว่างอีกหกเดือนเป็นผลมาจากการจัดการเศรษฐกิจที่ยังไม่เหมาะสมดังนั้นรัฐก็จะเข้ามาจัดการในด้านการผลิตให้ ซึ่งปัจจัยการผลิตไม่ว่าจะเป็นที่ดิน แรงงาน เงินทุน ปรีดีได้กล่าวไว้ในหมวดที่ห้าว่ารัฐบาลจะหาที่ดิน แรงงาน เงินทุน กล่าวคือการจัดหาที่ดินรัฐบาลจะซื้อคืนโดยการออกใบกู้ให้เจ้าของที่ดินถือไว้ตามราคาที่ดินของตน ส่วนบ้านที่อยู่อาศัยนั้นรัฐบาลไม่จำเป็นต้องซื้อคืน แรงงานจัดหางานให้ราษฎรทำ โดยกำหนดให้ราษฎรเข้ารับราชการแบบนี้จะไม่มีเวลาวางเพราะอีกหกเดือนรัฐบาลจะจัดหางานอื่นๆ ให้ทำ ส่วนเงินทุนรัฐบาลหาจากการเก็บภาษีบางอย่าง เช่น ภาษีมรดก ภาษีรายได้ หรือ ภาษีทางอ้อม ออกสลากกินแบ่ง การกู้ภายในประเทศกับคนมั่งมี และวิธีการกู้เงินภายนอกด้วยการผ่อนซื้อเครื่องจักร

ในหมวดที่หกกล่าวถึงการจัดหางานให้ราษฎรเช่นนี้ก็ต้องมีการจัดรายได้ รายจ่ายของประเทศให้มีดุลยภาพและในหมวดที่เจ็ดรัฐบาลจะมีการจัดแบ่งงานทั้งในด้านการร่วมกันประดิษฐ์ การจำหน่ายและขนส่ง การจัดหาของอุปโภคบริโภคให้แก่สมาชิก และร่วมกันสร้างสถานที่อยู่ในลักษณะของสหกรณ์ ส่วนหมวดที่แปดจัดให้มีการผลิตทั้งทางด้านเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมภายในประเทศและเพื่อป้องกันปัญหาความยุ่งยากระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างก็ควรจะให้ “รัฐได้เป็นเจ้าของเสียเองแล้ว ราษฎรทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นราษฎรหรือข้าราชการประเภทใด ... ก็จะได้รับผลเช่นเดียวกัน เป็นการเสมอภาคตามกำลังและความสามารถ รัฐบาล

เป็นผู้แทนราษฎร ก็เท่ากับราษฎรได้เป็นเจ้าของการเศรษฐกิจทั้งปวง” (เดือน บุญนาค, 2552, น.95) ปรากฏในหมวดที่เก้า

เนื้อหาส่วนสุดท้ายแผนงานและผลที่จะเกิดขึ้น ในหมวดที่สิบเพื่อให้การประกอบเศรษฐกิจจะดำเนินไปโดยเรียบร้อยและได้ผลดีรัฐบาลก็จำเป็นต้องวางแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ และ “เมื่อเราคำนวณได้ดังนี้แล้วก็จะทราบได้ว่า เราจะเริ่มใช้แผนเศรษฐกิจแห่งชาติในท้องที่ใดก่อน และเริ่มการเศรษฐกิจใดก่อน เช่นนี้เป็นลำดับไปจนทั่วพระราชอาณาจักร ... เมื่อเราทราบว่าชาวกาลังอันใด เราก็ควรหากาลังอันอื่น เช่น เราชาดผู้ชำนาญการพิเศษ เราต้องจ้างชาวต่างประเทศซึ่งเป็นผู้ชำนาญการพิเศษมาใช้ไปพลาง ๆ ก่อน และอบรมคนของเราซึ่งจักต้องวางแผนการณ์อบรมไว้ด้วย” (เดือน บุญนาค, 2552, น.99) หากเป็นไปตามที่รัฐบาลจัดการเรื่องระบบเศรษฐกิจเช่นนี้ย่อมทำให้วัตถุประสงค์อื่นๆ ของคณะราษฎรบรรลุผล ปรากฏในหมวดสุดท้าย ดังเช่น การมีเอกราชทางเศรษฐกิจ การรักษาความสงบเรียบร้อย เมื่อราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นย่อมจะไม่ประทุษร้ายต่อกัน ราษฎรมีความเสมอภาคกันไม่ใช่เพียงแค่นบนหน้ากระดาษแต่ยังเป็นความเสมอภาคที่จะเข้ารับราชการ สิทธิเสมอภาคกันในการที่จะไม่อดตาย ส่วนเรื่องของเสรีภาพนั้น “เมื่อรัฐบาลประกอบเศรษฐกิจเสียเองเช่นนี้ย่อมเป็นการตัดเสรีภาพ แต่การตัดเสรีภาพนั้นก็เพื่อจะให้ราษฎรได้รับความสุขสมบูรณ์ ... รัฐบาลไม่ได้ตัดเสรีภาพในการอื่น ๆ ” (เดือน บุญนาค, 2552, น.103) ส่วนด้านการศึกษาราษฎรจะมีการศึกษาอย่างเต็มที่ “ราษฎรก็ย่อมจะได้รับการศึกษาแทนที่จะคอยพะวงถึงทรัพย์สินของตนว่าจะป็นอันตรายสูญหาย” และเมื่อสามารถบรรลุได้ตามหลัก 6 ประการเช่นนี้ย่อมจะนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีหรือที่ปรีดีเรียกว่า “ศรีอาริยะ” นั่นเอง

4.2 ว่าด้วยข้อเสนอเพื่อสร้างความเป็นธรรมทางสังคม

จากสภาพบริบทที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นพบว่าสภาพความเป็นอยู่ของสังคมสยามในขณะนั้นมีความเป็นอยู่อย่างยากลำบากและถูกเอารัดเอาเปรียบต่างๆ ซึ่งได้ส่งผลต่อการเกิดจิตสำนึกทางด้านความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่ดีหรือเป็นธรรมกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ดังที่ปรีดีให้สัมภาษณ์ไว้ในประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบาลราษฎรว่า “ความคิดเห็นของผม (ปรีดี-ผู้เขียน) ที่เห็นว่าสยามควรมีโครงการเศรษฐกิจนั้น มิใช่เกิดขึ้นทันใด และมีใช่เป็นไปตามความนึกคิดใดๆ โดยไม่มีหลักทฤษฎีเศรษฐกิจ ผม (ปรีดี-ผู้เขียน) ได้กล่าว

แล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเอง ราษฎรได้มีความอดัดขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผม (ปรีดี-ผู้เขียน) มีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศสแล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่ามีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2530, น.42)

ดังนั้นข้อเสนอการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมของปรีดีพบว่าปรีดีเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจลักษณะของธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นผู้มีเมตตากรุณาแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ดังกล่าวไว้ในส่วนเริ่มแรกของเค้าโครงการฯ แต่ก็กลับพบว่าโดยแก่นของการดำเนินชีวิตนั้นกลับต้องพบเจอกับความไม่แน่นอนของชีวิต “ท่านคงจะเห็นว่าอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ อันเป็นปัจจัยแห่งการดำรงชีวิตของบุคคลเหล่านี้แน่นแค้นปานใด แม้วันนี้มีอาหารรับประทานพรุ่งนี้และวันต่อไปจะยังคงมีหรือขาดแคลนก็ทราบไม่ได้ อนาคตย่อมไม่แน่นอน” (เดือน บุญนาค, 2552, น.67) ดังนั้นเมื่อชีวิตโดยธรรมชาติไม่เที่ยงแท้ ประกอบกับเมื่อมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมแล้ว ก็ยังพบการเอารัดเอาเปรียบจากกัน “มีบุคคลที่เกิดมาหนักโลกอาศัยบุคคลอื่นกินมีจำนวนไม่น้อย” (เดือน บุญนาค, 2552, น.71) ซึ่งตรงนี้ก็สอดคล้องกับประสบการณ์ที่ปรีดีพบในเรื่องของชาวนา ไม่ว่าจะเป็นการกู้หนี้ยืมสิน หรือการเอารัดเอาเปรียบจากผู้ให้เช่านา นายทุนหรือพ่อค้าคนกลาง ย่อมทำให้ชาวนามีชีวิตอย่างยากลำบาก

ในการเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ดังกล่าวพบว่าปรีดีได้รับอิทธิพลจากลัทธิโซลิดารีสม (Solidarism) กล่าวคือ “ตามหลักของข้าพเจ้า (ปรีดี-ผู้เขียน) นั้น เป็นลัทธิหลายอย่างที่ได้คัดเลือกเอามาปรับปรุงให้สมกับฐานะของประเทศสยาม แต่เหตุสำคัญอาศัยหลักโซเซียลลิสม์ ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ คือถือว่ามนุษย์ที่เกิดมามีความต้องเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ต่อกัน (Solidarism) เช่นเช่นคนจนนั้น เพราะฝูงชนทำให้จนก็ได้ คนเคยทอดผ้าด้วยฝีมือ ครั่งมีเครื่องจักรแข่งขัน คนที่ทอด้วยผ้าด้วยมือก็ต้องล้มเลิก หรือ คนที่รวยเวลานี้ไม่ใช่รวยเพราะแรงงานของตนเลย เช่น ผู้ที่มีที่ดินมากคนหนึ่งในกรุงเทพฯ ซึ่งเดิมมีราคาน้อยภายหลังที่ดินมีราคาแพง สร้างตึกสูง ๆ ดังนี้ราคาที่ดินแพงขึ้นเนื่องจากฝูงชน ไม่ใช่เพราะการกระทำของคนนั้น ฉะนั้นจึงถือว่ามนุษย์ต่างมีหนี้ตามจริยธรรมต่อกันจึงต้องร่วมประกันภัยต่อกันและร่วมมือกันในการประกอบอาชีพ ” (เดือน บุญนาค, 2552, น.128)

ลัทธิโซลิดารีสม (Solidarism) อาจจัดได้ว่าเป็นลัทธิที่ค่อนข้างไปในแนวทางของสังคมนิยมที่เน้นถึงลักษณะของการรวมหมู่หรือรักผู้อื่นที่เป็นมนุษย์ร่วมชาติ (Altruism) มากกว่าการเน้นไป

ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลหรือที่เรียกว่าลัทธิรักตัว (Egoism) ซึ่งปรีดีได้ศึกษามาในช่วงของการไปศึกษาที่ฝรั่งเศส หลักการของลัทธินี้ตามคำกล่าวของศาสตราจารย์ชาร์บส์ จีดี (Charles Gide) ก็คือ

“การตรรกภาพที่เคยเป็นดังข้อเท็จจริงอันไร้สำนึก ควรจะต้องกลายมาเป็นกฎความประพฤติ และเป็นหน้าที่ทางศีลธรรม ยิ่งไปกว่านั้นคือ เป็นหน้าที่ที่มีผลบังคับตามกฎหมาย ด้วยเหตุผลประการใดบ้าง ดังนี้ อธิบายได้ว่า การตรรกภาพในฐานะที่เป็นกฎธรรมชาติ ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการกระทำของเราแต่ละคนนั้นมีผลกระทบทั้งในแง่ดีและแง่ร้ายต่อเพื่อนมนุษย์คนอื่นๆ และในทางกลับกัน ความรับผิดชอบและความเสี่ยงภัยทั้งปวงของเราจึงเพิ่มมากยิ่งขึ้น หากจะมีผู้คนตกทุกข์ได้ยากเราควรช่วยเขาเหล่านั้น เนื่องจากเราอาจจะเป็นผู้ก่อเหตุส่วนหนึ่งของความทุกข์ยากของเขาเหล่านั้น ทั้งนี้ อาจจะด้วยการจัดการกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งของเราเอง การลงทุนของเรา การแลกเปลี่ยนหรือแม้แต่การกระทำอันเป็นตัวอย่างที่เราได้กระทำแก่พวกเขาเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้ เมื่อเป็นผู้มีส่วนรับผิดชอบ หน้าที่ของเราก็คือจะต้องขจัดปัดเป่าสิ่งเหล่านั้นด้วย เนื่องจากเราทราบกันดีกว่า เราและลูกหลานของพวกเราอาจจะตกเป็นเหยื่อของความทุกข์ยากของผู้อื่น เช่นความเจ็บป่วยของผู้อื่นอาจมีผลกระทบต่อตัวเรา ความไร้ศีลธรรมของผู้อื่นอาจนำมาซึ่งความเสื่อมศีลธรรมของเราด้วย ดังนั้นการเข้ามาแก้ไขเยียวยาสิ่งเหล่านี้คือประโยชน์ของเราด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนสังคมมนุษย์ทั้งมวลไปสู่ความเป็นชุมชนใหญ่ที่มุ่งช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่ง ณ ที่นั้นเองการตรรกภาพอันมีมาแต่ธรรมชาตินั้น ไม่ว่าจะเป็นที่รับรองกันโดยอาศัยเจตจำนงที่ดีของแต่ละคน หรืออาศัยอำนาจแห่งกฎหมาย ย่อมรังสรรค์ให้เกิดขึ้นซึ่งความยุติธรรม ณ ที่นี้เอง แต่ละคนจะเข้ารับการระของส่วนรวมและพึงได้ผลตอบแทนจากประโยชน์ที่ผู้อื่นได้รับ และหากจะมีบรรดาบุคคลผู้เกรงว่า กระทำเช่นนั้นย่อมจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียในความเป็นปัจเจกชน กล่าวคือศักยภาพที่ปรากฏอยู่ในตนของตน อีกนัยหนึ่ง ความสามารถในการกระทำด้วยตนเองนั้น ก็ต้องตอบปัญหานี้ว่า ความเป็นปัจเจกชนนั้นย่อมไม่อาจยืนยันความมีอยู่และไม่อาจพัฒนาตนให้ยิ่งขึ้นไปได้ ด้วย

การช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้อื่นน้อยไปกว่าการช่วยเหลือเกื้อกูลตนเอง
เลย” (ฐานันท์ นิพิฐกุล, 2549, น.23-24)

การมีพันธะทางสังคมของบุคคลดังกล่าวจึงหมายถึงการที่มนุษย์แต่ละคนมีภารกิจที่จะต้องปฏิบัติตอบแทน กล่าวคือเป็นการตอบแทนให้แก่สังคมในสิ่งที่ตนเคยได้รับประโยชน์ อีกทั้งแต่ละบุคคลนั้นยังเป็นผู้รับมรดกในเรื่องต่างๆ ในฐานะสมาชิกคนหนึ่งแห่งสังคมที่ได้อาศัยดำรงชีวิตอยู่นั่นเอง¹³

เป้าหมายสำคัญของการเสนอเค้าโครงการฯ ก็คือ “บำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร” ซึ่งความสุขสมบูรณ์อันเป็นสิ่งที่ดี (The Good) หรือเป้าหมายของสังคมที่เป็นธรรมของปรีดีในที่นี้หมายถึงการมีหลักประกันในการดำรงชีวิตโดยเฉพาะหลักประกันพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ดังนั้นหากจะสร้างความสุขสมบูรณ์ให้เกิดขึ้นได้นั้น ปรีดีเสนอให้สร้าง “ความเสมอภาคเท่าเทียม” (Equality) ในทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นโดย “ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกันในการที่จะไม่อดตาย” ซึ่งตรงนี้ปรีดีขยายความว่าไม่ใช่เสมอภาคในเชิงของการแบ่งทรัพย์สินที่มีเท่าๆ กันในแบบที่ “คนหนึ่งมีเงินร้อยบาทจะต้องรับเอามาแบ่งเท่าๆ กันในระหว่างร้อยคน ๆ ละ ๑ บาท” (เดือน บุญนาค, 2552, น.103) แต่เป็นการเสมอภาคในเชิงของการมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร จึงอาจสรุปได้ว่าฐานคิด (premise) ของปรีดีในการสร้างสังคมที่เป็นธรรมคือ “ความเสมอภาคเท่าเทียม (equality)”

ในการจะบรรลุไปสู่สิ่งที่ดีหรือสังคมที่เป็นธรรมสำหรับปรีดีได้ก็ต้องอาศัยกลไกของสถาบันทางสังคมเพื่อเป็นตัวจัดการและขับเคลื่อนในการสร้างความเสมอภาคให้บังเกิดซึ่งสถาบันทางสังคมในที่นี้คือ “ความไม่เที่ยงแท้ของระบบเศรษฐกิจ จึงมีนักปราชญ์คิดแก้โดยวิธีให้รัฐบาลประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร (social assurance) กล่าวคือราษฎรที่เกิดมายุ่งจะได้รับประกันจากรัฐบาลว่า ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งสิ้นชีพ ... การประกันนี้ย่อมวิเศษดียิ่งกว่าการสะสมเงินทอง” (เดือน บุญนาค, 2552, น.68) โดยข้อเสนอการให้รัฐเข้ามาเป็นตัวจัดสรร

¹³ นอกจากนี่ยังพบลักษณะแนวคิดที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยคือแนวคิดชาตินิยมของ เฟรดरिक ลิสต์ ดังปรากฏในหมวดแปดของเค้าโครงการที่ว่า “เราจำเป็นต้องดำเนินตามหลักของนักเศรษฐวิทยาเยอรมันผู้หนึ่งชื่อเฟรดरिक ลิสต์ ซึ่งแสดงความเห็นว่าเยอรมันต้องทำตนให้เป็นรัฐบริบูรณ์เสียก่อน กล่าวคือ มีอุตสาหกรรม กลไกกรรม ศิลปะวิทยาให้พร้อมมูล และเมื่อได้เช่นนี้แล้ว จะมีการแข่งขันในประเทศก็ควร” วิเคราะห์ได้ว่า แนวคิดเชิงพุทธศาสนา ที่สอดคล้องกับการช่วยเหลือกันของเพื่อนมนุษย์และการไปสู่สังคมอุดมคติที่เรียกว่า “ศรีอาริยะ” อีกด้วย ใน Makoto Nambara “Economic Plans and the Evolution of Economic Nationalism in Siam in the 1930s”

ทรัพยากรเช่นนี้ก็จะเป็นไปตามกระแสในยุคบริบทหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 วิธีที่จะทำให้ชีวิตมีความเป็นอยู่ที่สมบูรณ์ รัฐจะเป็นตัวกลางในการจัดสวัสดิการ การกระจายความเหลื่อมล้ำผ่านสหกรณ์¹⁴ “การคิดจะบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรนี้ ข้าพเจ้า (ปรีดี-ผู้เขียน) ได้เพ่งเล็งถึงสภาพอันแท้จริงตลอดจนนิสัยใจคอของราษฎรส่วนมากกว่าการที่จะส่งเสริมให้ราษฎรมีความสุขสมบูรณ์นั้น ก็มีอยู่ทางเดียวซึ่งรัฐบาลจะต้องเป็นผู้จัดการเศรษฐกิจเสียเอง โดยแบ่งการเศรษฐกิจนั้นออกเป็นสหกรณ์ต่างๆ ความคิดที่ข้าพเจ้า (ปรีดี-ผู้เขียน) ได้หยิบเอาส่วนที่ดีของลัทธิต่างๆ ที่เห็นว่าเหมาะแก่ประเทศสยาม แล้วจึงได้ปรับปรุงขึ้นเป็นเค้าโครงการ” (เดือน บุญนา, 2552, น.91) โดยสหกรณ์เหล่านี้สมาชิกของสหกรณ์จะร่วมกันประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างครบรูปคือ ร่วมกันในการประดิษฐ์ ร่วมกันในการจำหน่ายและขนส่ง ร่วมกันในการจัดหาของอุปโภคบริโภคให้แก่สมาชิก ร่วมกันสร้างสถานที่อยู่

เมื่อปรีดีเน้นเสมอภาคเท่าเทียมในการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมนั้นหมายความว่า ในอีกมุมหนึ่งซึ่งกลายเป็นจุดอ่อนของข้อเสนอการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมของปรีดีก็คือ การละเลยด้านเสรีภาพ แม้ว่าจะยอมให้รัฐแทรกแซงแม้จะเปิดโอกาสประกอบอาชีพเสรี และเสรีภาพในเคหสถาน การพูด ศึกษาอบรม สมาคมแล้ว ปรีดีก็ได้กล่าวว่า “ราษฎรต้องการเสรีภาพโดยไม่มีอาหารรับประทานเช่นนั้นหรือ ทั้งนี้ไม่ใช่ความประสงค์ของราษฎร” (เดือน บุญนา, 2552, น.103) นั้นหมายความว่าหากเป็นเรื่องจำเป็นแล้วราษฎรก็ควรที่จะยอมสละเสรีภาพมากกว่าความเสมอภาค

โดยสรุปแล้วหากจะลองอธิบายข้อเสนอการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมของปรีดีอย่างเป็นระบบแล้วจะพบว่าในจุดเริ่มต้นโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์จะไม่ใช้ผู้ที่เห็นแก่ตัวและมีพันธะต่อมนุษย์ด้วยกันแต่ความเป็นอยู่ของมนุษย์นั้นก็ไม่ได้มีความเที่ยงแท้แน่นอนและเมื่อเปลี่ยนเข้ามาอยู่ในสังคมก็ยิ่งพบว่าการเอารัดเอาเปรียบกันระหว่างมนุษย์ด้วยกันเกิดขึ้น ดังนั้นเพื่อสร้างสังคมที่ดีหรือสมบูรณ์พูนสุข มนุษย์จึงจำเป็นที่จะสร้างพันธะสัญญาต่อกันและพันธะ

¹⁴ ปรีดีกล่าวถึงรัฐกับสหกรณ์ใน “ประสบการณ์และความคิดเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์” ระบุว่ารัฐหมายถึงองค์การปกครองที่เกิดขึ้นโดยราษฎรเข้าเลือกตั้งมาทางผู้แทน แล้วรัฐนี้มีรัฐบาล หรือองค์การของรัฐบาลที่มีอำนาจปกครอง ส่วนสหกรณ์ไปอยู่ตามท้องที่ ตามวิธีของปรีดีนั้นตั้งใจจะเปลี่ยนสภาพการปกครองตำบลให้เป็นสหกรณ์ และอธิบายว่าตั้งใจอยากให้เป็นสหกรณ์สังคมนิยม ซึ่งก้าวหน้ากว่าสหกรณ์ที่มีอยู่ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์

สัญญาต่อสถาบันทางสังคมขึ้นมาโดยสถาบันทางสังคมที่จะเป็นตัวกลางในการสร้างความเสมอภาคและกำกับควบคุมให้เกิดความเสมอภาคมากขึ้นก็คือรัฐนั่นเอง

5. สรุป

จากการสำรวจในเบื้องต้นเกี่ยวกับข้อเสนอการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมผ่านเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์ พบว่าปรีดีมองธรรมชาติของมนุษย์ว่ามีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ซึ่งนำไปสู่การมีพันธะต่อกันของมนุษย์ซึ่งได้รับอิทธิพลจากลัทธิโซลิดาลิสม์ แต่ในการดำรงชีวิตของมนุษย์มีความไม่แน่นอนจึงมีการเอาใจเอาเปรียบและมีความเป็นอยู่อย่างยากลำบาก ดังนั้นเป้าหมายหรือสิ่งที่ดี (The Good) สำหรับปรีดีคือการมีชีวิตสุขสมบูรณ์ กล่าวคือ การมีชีวิตความเป็นอยู่ไม่ขาดแคลนอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ และการมีสุขภาพที่ดี สมบูรณ์ทุกช่วงวัยของชีวิตเป็นเป้าหมายซึ่งการจะบรรลุสู่สังคมที่เป็นธรรมเช่นนี้ได้ต้องเริ่มจากการสร้างความเสมอภาคของราษฎรโดยเฉพาะการมีความเสมอภาคกันทางด้านเศรษฐกิจซึ่งจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีอื่นๆ โดยเฉพาะที่สอดคล้องกับหลัก 6 ประการของคณะราษฎร

ในการสร้างความเสมอภาคให้เกิดขึ้นแน่นอนว่าปรีดีมองว่าสังคมที่เป็นอยู่ไม่ได้เกิดความเสมอภาคระหว่างราษฎร ปรีดีจึงเสนอให้มีการสร้างความเสมอภาคผ่านรัฐโดยอาศัยกลไกของรัฐอย่าง “รัฐบาล” เป็นผู้สร้างความเสมอภาคผ่านการวางแผนทางเศรษฐกิจโดยอาศัยการจัดการระบบเศรษฐกิจจากส่วนกลางเป็นหลักซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอกระแสหลักในยุคสมัยนั้น และเพื่อให้เกิดความเสมอภาคกันเกิดขึ้นราษฎรต้องหันกลับไปสร้างพันธะต่อกันและกัน และต่อรัฐตามหลักการพื้นฐานของลัทธิโซลิดาลิสม์นอกจากนี้การหันกลับไปหาความเสมอภาคจึงทำให้ปรีดีละเลยในแง่มุมของการมีเสรีภาพทางเศรษฐกิจ

สุดท้ายแล้วข้อเสนอเค้าโครงการฯดังกล่าวมีจุดเด่นที่น่าสนใจคือเป็นข้อเสนอที่มีฐานทางทฤษฎีรองรับและขณะเดียวกันก็มีการจำแนกให้เห็นถึงวิธีการที่จะนำไปปฏิบัติควบคู่กันไปด้วย นอกจากนี้อาจกล่าวได้ว่าข้อเสนอดังกล่าวเป็นสะท้อนภาพของสังคมในอุดมคติ (Utopia) หรือที่ปรีดีเรียกในแบบพุทธว่า “ศรีอาริยะ” แม้หลายฝ่ายประเมินกันว่าเป็นข้อเสนอที่นำไปปฏิบัติให้เห็นผลได้ยากแต่จากอุดมคติดังกล่าวอาจเปรียบได้กับแผนที่นำทางให้แก่คนรุ่นหลังเป็นแนวทางในการแสวงหาสังคมที่เป็นธรรมต่อไปนอกจากนี้สถานะของบทความนี้ยังมีลักษณะเป็นบทสำรวจเบื้องต้นซึ่งหมายความว่ายังขาดข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์อีกมากดังนั้นจะบังเกิด

ประโยชน์มากขึ้นหากจะมีการค้นคว้าถึงการแสวงหาข้อเสนอเพื่อสร้างความเป็นธรรมของนักคิดไทยต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

- Nambara, Makoto. (1998). *Economic plans and the evolution of economic nationalism in Siam in the 1930s*. London : University of London.
- กุลภา วจนสาระ. (2550). มองหาความเป็นธรรมผ่านคนชายขอบ. ค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2560, จาก
http://www2.ipsr.mahidol.ac.th/ConferenceVIII/Download/Article_Files/1-SocialJustice-Kulapa.pdf
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2542). *ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโสปรีดี พนมยงค์*. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการดำเนินงานโครงการฉลอง 100 ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส.
- _____. (2530). *ความคิดสหกรณ์ของปรีดี พนมยงค์*. กรุงเทพฯ: อักษรสาส์น.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2512). “แนะนำและวิจารณ์หนังสือ : ท่านปรีดี รัฐบุรุษอาวุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจคนแรก”, *พัฒนบริหารศาสตร์*. 9, 4 : 752 - 764.
- ชิมเมอร์แมน, คาร์ล ซี. (2525). *การสำรวจเศรษฐกิจในชนบทแห่งสยาม* (ชิม วีระไวทยะ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล. (2549). *ภารดรภาพนิยม (Solidarisme) ของปรีดี พนมยงค์*. กรุงเทพฯ : สถาบันปรีดี พนมยงค์.
- ณัฐพล ใจจริง. “วิวาทะของหนังสือเค้าโครงการเศรษฐกิจและพระบรมราชวินิจฉัยเกี่ยวกับการเมืองของการผลิตซ้ำ”. *ศิลปวัฒนธรรม*. 26, 7 (พฤษภาคม 2548) : 76 – 100. : 85 -118.
- เดือน บุนนาค. (2552). *ท่านปรีดีรัฐบุรุษอาวุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก*. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- ทวีป มหาสิงห์. (2555). *ความคิดทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์ในการอภิวัตินิยม*. รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ.(2532). “ความเป็นอนิจจังของการเมืองไทย”. *วารสารธรรมศาสตร์*. 4,1: 163-168.

- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2546) การแสวงหาระบบเศรษฐกิจใหม่ในช่วงหนึ่งทศวรรษภายหลัง
การปฏิวัติสยาม 2475. ใน *ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม
2475*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.
- พิต้ย, ปีแอร์. (2553). *โลกพระศรีอารยของปรีดี พนมยงค์* (ไมตรี เต๋นอุดม, ผู้แปล). กรุงเทพฯ :
สุขภาพใจ.
- วรวิทย์ หิรัญรักษ์.(2524). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจยุโรป*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และกรุงเทพฯ : ปาจารย์สาร.
- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2554). *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*. กรุงเทพฯ : ๖ ตุลารำลึก.
- สฤณี อาชวานันทกุล. (2554). ความยุติธรรม : จากแนวคิดสู่วิถีปฏิบัติ ปาฐกถาพิเศษโดย อมาต
ยา เชน. ค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2560, จาก”
<http://www.fringer.org/sites/default/files/report/sen-justice.pdf>
- สุวรรณา สถาอานันท์. (2550). การใช้ทฤษฎีอธิบายความไม่เป็นธรรมทางสังคม. ค้นเมื่อ
1 มีนาคม 2560, จาก [http://social-agenda.org/wp-](http://social-agenda.org/wp-content/uploads/2013/01/Summery_Theory-Philosophy_27-28042555.pdf)
[%20content/uploads/2013/01/Summery_Theory-Philosophy_27-](http://social-agenda.org/wp-content/uploads/2013/01/Summery_Theory-Philosophy_27-28042555.pdf)
[28042555.pdf](http://social-agenda.org/wp-content/uploads/2013/01/Summery_Theory-Philosophy_27-28042555.pdf)